

ҚР ҰҒА-сының президенті академик М. Жұрыновтың ҰҒА Жалпы жиналысының сессиясындағы баяндамасы

Алматы қ., 31.01.2018 ж.

Құрметті әріптестер! Академияның 262 тұрақты мүшелерінен (173 акад., 89 корр. мүше) 94 адам уәжді себептермен – іссапарлар (командировка)мен денсаулықтарына байланысты қатыса алмайды. Жиналысқа қатысып отырғандардың саны 168 адам, демек 3/2 қажетті мөлшерден асып тұр. Кворум бар. Академияның Жалпы жиналысының кезекті сессиясын ашық деп жариялауға рұқсат етіңіздер.

Құрметті әріптестер, ҚР ҰҒА академиктері, корреспондент-мүшелері мен құрметті мүшелері, қымбатты қонақтар!

Өткен жылдың маусым айында өткізген ҰҒА Жалпы жиналысының соңғы сессиясынан бергі уақыт аралығында Ұлттық ғылым академиясы, жалпы Қазақстан ғылымы, ауыр қазаларға ұшырады – ҰҒА академигі, ауыл шаруашылығы ғылымының докторы, профессор Нечаев Игорь Николаевич (23.10.17 ж.), талантты ғалым, ҰҒА академигі, техника ғылымдарының докторы, профессор Рогов Евгений Иванович (22.11.17 ж.), фәни дүниеден озды. Осы ардақты азаматтарымыздың рухына тағзым етіп, орындарыңыздан тұрып, бір минут үнсіз еске алуларыңызды өтінемін. *(Үнсіздік)*.

Құрметті әріптестер! ҰҒА Төралқасының өткен жылғы Жалпы жиналысында қаралған есепті баяндамасынан кейінгі уақытта ҰҒА Төралқасының аппараты көптеген жұмыстарды атқарды. Оларды електен өткізіп, тек қана ірі істерді тізетін болсақ – ол мыналар: ҰҒА-сының босаған вакансияларына сайлау өткізіп, жаңа мүшелерін сайлау; ҰҒА-ның тұрақты қаржыланып, жыл сайын дайындалатын ғылым туралы Ұлттық баяндаманы ұйымдастырып, даярлау (биыл 14 том); Көп жылдар бойы созылған үзілістен кейін ҰҒА-сына қайта берілген ғылым саласындағы Қ.И. Сәтбаев, Ы.Алтынсарин, Д.Қонаев, М.Әуезов, Ш.Уәлиханов, Күлтегін атындағы мемлекет тарапынан берілетін 75 ғылыми стипендияларды тағайындау; 1946 ж. бері шығарылып келе жатқан, 73 мемлекетке таратылатын 8 журналды тұрақты түрде уақтылы (жылына 6 рет) жоғары сапалы етіп шығару; республикадағы басым ғылыми бағыттарды анықтау ісіне қатысу; Ұлттық ғылыми Кеңестің құрамына ҰҒА академиктерінің көптеп кіруіне және сараптама жасауға, белсенді қатысуына ықпал жасау; ҰҒА-сының барлық мүшелерінің мемлекет және халықаралық ұйымдар тарапынан марапатталуына, олардың мерейтойларының және т.б. жағдайларда елеулі, биік дәрежеде өтуіне ықпал жасау. Өткен жылы жаңадан сайланған ҰҒА корреспондент-мүшелерін Президент Әкімшілігінің Поликлиникасы мен Емханасына мемлекетіміздің дамуына ерекше еңбегі сіңген азаматтар ретінде тіркеу.

ҚР ҰҒА-сы – Еліміздегі жалғыз классикалық әмбебап академия, барлық атақты, маңдайалды, дүниежүзіне белгілі ғалымдардың жиынтық академиясы. Сондықтан біздің академияның күрделі мәселелері Елбасының тікелей назарында болып келеді. Өткен жылдардың нәтижелері ҰҒА-сының ең таңдаулы, ең ардақты ғылыми ұжым екендігін көрсетті. Майталман академик-ғалымдарымыздың қатары талантты жас ғалымдармен – ҰҒА корреспондент-мүшелерімен толықты. Академияға еліміздің ең алдыңғы қатардағы, таңдаулы ғалымдары конкурспен сайланады. Соңғы өткен 2017 жылдың маусым айында Академияға корреспондент-мүшелерді сайлау осыны көрсетті, 1 орынға 10 үміткерге дейін барды. Оны біз өткен жылғы ҰҒА-ның Жалпы жиналысында да айтқан едік. Бұл көрініс біздің қоғамымызда ҚР ҰҒА-сының беделі бұрынғыдай жоғары екенін тайға басқан таңбадай етіп көрсетті. Ал қазір біздің академия әлемдегі мүшелері ең жас (орта жасы – 60!) классикалық академия болып тұр.

Осы аталып өткен, қол жеткізген жетістіктеріміздің ешқайсысы оңайлықпен келген жоқ, көпшілігі шиеленіскен күреспен келді. Өздеріңізге белгілі, 2017 жылдың 22-ақпанында ҰҒА академигі, Елбасы Н.Ә. Назарбаев ҰҒА-сының 70 жылдық мәртебелі мерейтойына келіп, баяндама жасады. Елбасы өз баяндамасында Академияның жұмысына оң баға беріп, академиктермен кездесіп, отандық ғылымды дамыту жолдарын айтып өтті. Академияның бұл мерейтойына дүниенің төрт тарапындағы елдерден (Ресей, АҚШ, Украина, Беларусь, Қырғызстан, Грузия, Молдова және т.б.) атағы әлемге жайылған айтулы академиктер елдердің ҰҒА-ларының президенттері келіп қатысты.

Сондықтан мұндай ірі шараға үлкен дайындықпен, ең бастысы ауызбіршілікпен бардық деп ойлаймын. Үлкен ұйымдастыру жұмыстарын жүргізіп, ҰҒА айналасына барлық академиялық институттар мен медицина және ауылшаруашылығы салаларындағы ірі ғылыми-зерттеу институттарын топтастырып, ҰҒА бөлімшелері орналасқан Ұлттық университеттермен бірге ірі Ұлттық ғылыми-техникалық консорциум немесе Ассоциациялық қоғам құруды қолға алдық. Түпкі мақсат – ҚР ҰҒА-сының мәртебесін жоғарылатып, тиісті, биік орнына келтіру.

Ең бастысы – өз арамызда ауызбіршілік болуы қажет. Мемлекетіміз Елбасы, академик Н.Ә. Назарбаевтың басшылығымен жүргізіп жатқан игі іс-шараларға да үн қосып, қолдау көрсетіп отыру да біздің азаматтық борышымыз.

Уважаемые коллеги! 2017 год как для Казахстана, так и для нашей Академии, стал временем выхода на новые горизонты развития, связанные с масштабными реформами в стране.

Как вы знаете, знаковым событием уходящего года стало избрание Казахстана членом Совета Безопасности при ООН и затем успешное проведение в Казахстане международной выставки «ЭКСПО-2017» с главной темой - «Энергия будущего». Следует отметить, что наши академики и члены-корреспонденты приняли в ней посильное участие.

В прошлом году была запущена **Третья модернизация Казахстана**. Одним из важных элементов стратегии модернизации становится – наряду с экономическими и политическими изменениями – трансформация общественного сознания в духе времени. Развернувшийся широкий и заинтересованный общенациональный диалог по поднятым в ней вопросам идентичности, традиций, языка, национальной истории продемонстрировал своевременность и востребованность подобной программы в обществе.

В рамках программы «Руханижаңғыру» также началась реализация проектов «Новое гуманитарное знание. 100 лучших учебников на казахском языке», «100 новых лиц Казахстана», «Туғанжер», «Сакральная география Казахстана», «Современная казахстанская культура в глобальном мире». В реализацию этих программ значительный вклад вносят наши ученые – академики и члены-корреспонденты, ученые вузов и НИИ.

Конкретными мерами по реализации заявленных Президентом целей стали начало перевода казахского алфавита на латинскую графику, когда 27 октября Указом Президента был утвержден проект казахского алфавита на основе латинской графики, а также образована Национальная комиссия по переходу государственного языка на латиницу, перед которой поставлена задача организации данного процесса до 2025 года, а также программа развития трехязычия (владение казахским, русским и английским языками) и проект «Цифровой Казахстан». Во всех этих программах члены нашей Академии приняли активное участие.

Послание 2018 года определяет, что нам предстоит сделать для успешной навигации и адаптации в новом мире – мире Четвертой промышленной революции. В решении этих поистине грандиозных задач активное участие принимают ученые Казахстана, в том числе члены нашей Академии, причем на первых рубежах.

2017 отчетный год для нашей Академии стал особенным. Как я уже отметил, 22 февраля текущего года состоялось торжественное собрание, посвященное 70-летию Национальной академии наук Республики Казахстан, на котором с приветственной речью выступил Глава государства Нурсултан Назарбаев, поставивший перед учеными страны ряд новых задач. К сегодняшнему дню многие из них уже реализованы.

Так, Глава государства поручил принять меры по привлечению академиков НАН РК к процессу проведения государственной научно-технической экспертизы, обеспечить участие НАН

РК на договорной основе в проведении конкурсов по присуждению именных премий в области науки.

Во исполнение этих поручений при активной поддержке министра образования и науки РК Сагадиева Е.К. в этом году впервые за много лет в НАН РК прошел конкурс по присуждению именных премий в области науки и государственных научных стипендий в 2017 году. Всего поступило 528 заявок, из них 54 – на именные премии; 474 – на государственные стипендии для молодых ученых и ученых, внесших значительный вклад в развитие науки. Выделено 50 государственных стипендий молодым ученым и 25 – для ученых, внесших значительный вклад в развитие науки.

Таким образом, в 2017 году присуждены именные премии в области науки следующим ученым:

1) имени К.И.Сатпаева за лучшее научное исследование в области естественных наук академику НАН РК БейсеновойАлиеСарсеновне.

2) имени Ч.Ч.Валиханова за лучшее научное исследование в области гуманитарных наук профессору, почетному члену НАН РКСапарбаевуАбдижапаруДжумановичу;

3) имени Ы. Алтынсарина за лучшее научное исследование в области педагогики профессору ОспанұлыСерикбаю;

4) имени Кюль-тегина за выдающееся достижение в области тюркологии профессору ЖалмахановуШапагатуШарапатулы;

5) имени Д.А.Кунаева для молодых ученых за лучшую работу в области естественных наук PhD-доктору ЖабагинуМаксатуКизатовичу;

6) имени М.О.Ауэзова для молодых ученых за лучшую работу в области гуманитарных наук PhD-доктору Ахметову АрмануСериковичу.

Приказом Министра образования и науки РК от 22 декабря 2017 года во исполнение поручения Президента Республики Казахстан по итогам торжественной сессии Общего собрания НАН РК создан Совет по этике при Национальной академии наук РК. Состав Совета формируется из представителей научных организаций, образовательных учреждений высшего профессионального образования, а также представителей общественных организаций. Совет по этике является постоянно действующим органом для проведения этической экспертизы научно-образовательной деятельности, результатов конкурсов на реализацию научных, научно-технических программ и при реализации научных работ на практике.

Разумеется, что главным событием за отчетный год был юбилей НАН РК и выборы, которые состоялись после юбилейной сессии Общего собрания в соответствии сУставом и решением Президиума в маепрошлого года. Как вам известно, были избраны новые академики и члены-корреспонденты НАН РК на 28 освободившихся мест со времени последних выборов, состоявшихся в 2013 году. Я только вкратце остановлюсь на этом вопросе, поскольку мы его уже обсуждали.

Для участия в конкурсе на членов-корреспондентов подали документы 68 человек, на действительных членов (академиков) – 60 человек.

Выборы прошли открыто и прозрачно: в республиканских газетах и на сайте НАН РК были даны объявления о проведении конкурса, о претендентах, проведены обсуждения их на заседаниях профильных Отделений, опубликован список избранных.Наша Академия пополнилась учеными, достойных звания академика и члена-корреспондента.

Подготовка ежегодного Национального доклада по науке выполняется в соответствии с Правилами подготовки ежегодного Национального доклада по науке, утвержденного Указом Президента Республики Казахстан.

Реализация научных исследований в отчетном году проводилась в соответствии с одобренными на заседании ВНТК пятью приоритетами развития науки: Рациональное использование природных ресурсов, переработка сырья и продукции; Энергетика и машиностроение; Информационные и телекоммуникационные технологии; Науки о жизни; Интеллектуальный потенциал страны. В конце 2017 года окончательно принято решение Правительства о новых семи приоритетах развития науки.

Как известно, в подготовке Национального доклада принимают участие академики и члены-корреспонденты НАН РК, а также ведущие ученые – доктора наук, работающие под научным руководством или в соавторстве с академиками и членами-корреспондентами НАН РК в лабораториях научно-исследовательских институтов и на кафедрах высших учебных заведений страны.

В Докладе приводится сравнительная оценка состояния науки в стране и мире, рекомендуемые приоритетные направления, отрасли и подотрасли науки, которые необходимо развивать в целях научного обеспечения индустриально-инновационного развития экономики страны в русле пост-модернизма, востребованной 4-ой промышленной революцией. Большинство развитых стран концентрирует свои усилия на новых направлениях исследований, связанных с потребностями инновационной индустрии, аграрии, биотехнологии и др. Это позволяет сформировать крупные научные школы, способные заниматься конкурентоспособными разработками с целью создания наукоемких производств с доминантой автоматизации и робототехники, цифровых платформ и искусственного интеллекта. Кроме того, в Докладе даются общая характеристика казахстанской науки, анализ состояния научного потенциала, финансирования научных исследований и разработок, тенденций развития мировой и казахстанской науки, развития национальной инновационной системы, деятельности отраслевых уполномоченных органов по научно-технической части, выводы и предложения по дальнейшему развитию национальной научной системы. Доклад в 2017 году был обсужден на заседании ВНТК при Правительстве РК и принят Администрацией Президента РК.

Как вам известно, НАН РК продолжает выпуск 8 академических научных журналов, тем самым информируя ученый мир о достижениях казахстанской науки. Напомню, что в конце 2016 года журнал «Известия НАН РК. Серия геологии и технических наук» был индексирован в международной базе данных Scopus. В октябре прошлого года научные журналы были отмечены медалью Международной издательской компании Springer Nature (Шпрингер нейча) как лучшие научные издания Казахстана. В этом году мы ожидаем, что в Международную базу Scopus войдут еще 5 журналов, которые стоят на 10-ой – последней ступени экспертизы.

Следует отметить, что в 2017 году в наших журналах увеличилось количество статей, опубликованных на английском языке. Если раньше количество таких статей не превышало 30 %, то в настоящее время мы добились увеличения до 50 % и больше, что является одним из 4-х поручений Президента РК, данное правительству в докладе к 70-летию НАН РК – «проработать вопрос и внести предложение по обеспечению опубликования не менее половины всех научных статей на английском языке и их включению в мировые базы данных». Это, бесспорно, является одним из путей интеграции казахстанской науки в общемировую.

Академия придает большое значение укреплению международных связей. В связи с этим необходимо отметить Договор о сотрудничестве между нашей академией и Академией Беларуси, который был подписан мной и президентом академии Беларуси, академиком Гусаковым В.Г. в рамках государственного визита Президента РК Н.А. Назарбаева 29-30 ноября 2017 года. Кроме того, в прошлом году мы активно сотрудничали с Академиями наук России, Украины, Франции, КНР, Турции, Азербайджана, Кыргызстана, Молдовы, Татарстана.

Құрметті әріптестер! 2017 жылы ҰҒА ғалымдарының Қазақстан Республикасының әл-Фараби атындағы ғылым мен техника саласындағы Мемлекеттік сыйлығымен марапатталуы біздің аса үлкен жетістігіміздің бірі. Марапатталғандардың қатарында: ҰҒА академигі Байпақов Карл Молдахметұлы, ҰҒА корреспондент-мүшелері Мырзақұлов Ратбай, Бенберин Валерий Васильевич, ҰҒА құрметті мүшесі Ахетов Әмір Амантайұлы.

Алдағы жыл – Елбасы Жолдауын жүзеге асыру жылы. Бұл нақты тәжірибелік істер бағдарламасы барлық қазақстандықтарға және бірінші кезекте зиялы қауымның ең алдыңғы қатарлы ғалымдарына қатысты. Ондағы айтылған барлық 10 мәселе еліміздің ғалымдарының күш салуын талап етеді, әсіресе инновациялық индустриализацияны ғылыми сүйемелдеусіз жүзеге асыру мүмкін емес.

2018 жылы алдағы Мақсатты-бағдарламалық қаржыландыруды (ПЦФ), ғылыми жобаларды мемлекеттік ғылыми-техникалық сараптамадан өткізу жұмысына толық түрде жаңа методикалық дайындықтар жасау керек.

ҚР ҰҒА жанынан коллегиялды орган – этика Кеңесі құрылды, бұл орган 2018 жылы белсенді түрде өз қызметіне кірісуі қажет.

Одан басқа, ҚР ҰҒА алдында әлемдік және отандық ғылымның басты жетістіктерінің терең талдамасы мен олардың даму тенденциясы және отандық ғылым дамуын қамтамасыз етуге арналған тұжырымдар мен ұсыныстар берілетін жылдық Ұлттық баяндаманы даярлау мәселесі тұр.

Қазақстандық ғалымдардың алдағы уақыттағы әрекет өрісі осындай, біздің академияның жұмысы осы тұрғыдан құрылатын болады.

Біздің академиямыз жыл сайын халықаралық беделі өсіп, қанатын кеңінен жайып, өзінің бұрынғы жоғарғы лауазымына қарай көтеріліп келеді. Бұл біздің бәріміздің ортақ табысымыз. Келешекте де осылайша ғылымның бұлақ суындай таза, әрі биік идеалдарына, Отандық ғылымды одан әрі дамыту үшін қызмет ете берейік! Сіздерге үлкен шығармашылық табыстар тілеймін.

Зейін қойып тыңдағандарыңызға рахмет!